

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

КУШНІР ІРИНА БОГДАНІВНА

УДК 821.133.1 – 3.091

**СИМВОЛ ЗЕМЛІ ТА СПЕЦИФІКА ЙОГО ХУДОЖНЬОГО ВТІЛЕННЯ
У ФРАНЦУЗЬКІЙ, БЕЛЬГІЙСЬКІЙ ТА ШВЕЙЦАРСЬКІЙ ФРАНКОМОВНІЙ ПРОЗІ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ
(РОМАНИ Е. ЗОЛЯ, К. ЛЕМОґЬЄ, Ш.–Ф. РАМЮЗА)**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент

Кравець Ярема Іванович,

Львівський національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри світової літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

НКОЛЕНКО Ольга Миколаївна

Полтавський національний університет імені В. Г. Короленка,
зав. кафедри світової літератури;

кандидат філологічних наук, доцент

КРИВОРУЧКО Світлана Константинівна

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
доцент кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології.

Захист відбудеться “16” грудня 2011 р. о 15 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 по захисту кандидатських дисертацій у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий “15” листопада 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальним напрямком сучасної імагології є дослідження архетипних символів, які знайшли відбиток у різних літературах, сприяючи творенню національних характерів. Одним із традиційних у мистецтві слова є символ землі, що через прадавній код національного світогляду, вміщений у ньому, став одним із ключових концептів і своєрідним засобом осмислення дійсності в європейському романі на межі XIX-XX століть. Символ землі як літературний етнообраз, що репрезентує націю, допомагає за референційною віднесеністю розкрити проблему “свій – інший”, висвітлити національну специфіку європейських літератур – Швейцарії, Бельгії, Франції, що засвідчують романи Еміля Золя (1840 – 1902), Каміля Лемоньє (1844 – 1913), Шарля-Фердинанда Рамюза (1878 – 1947), які відобразили життя і мислення етносів з особливим розумінням символіки землі. У творчості франкомовних митців порушуються важливі для визначення національної ідентичності питання: прийняття чи неприйняття “іншого”, підпорядкування чи протистояння йому, збереження “свого” і опанування “чужого”. Це сприяє кращому розумінню концепту “малої батьківщини” в європейському культурному контексті.

Проблема вивчення особливостей національного образу світу у франкомовних літературах крізь призму символу землі мало досліджена в сучасному літературознавстві. Утім, в останні десятиліття простежується посилення інтересу дослідників до питань національної ідентичності й функціонування архетипних символів у художній літературі. Про це свідчать кандидатські й докторські дисертації (Ю. Р. Матасова, Н. Ф. Овчаренко, Г. В. Осадко, Л. Т. Шурко, І. Я. Яковенко та ін.), а також низка монографій (Г. Гачев, Р. Т. Гром’як, Д. С. Наливайко, Р. Мних) і статей (М. Брацка, В. Будний, Ю. Ващенко, О. Веретюк, Т. Воропаєва, Л. Мороз та ін.), присвячених відтворенню національних образів та образів-символів у різних митців. Водночас символіка землі у франкомовних літературах (Швейцарії, Бельгії, Франції) не була предметом спеціального розгляду. Романи творчості К. Лемоньє і Ш.-Ф. Рамюза в аспекті архетипної символіки землі не розглядалася ані у вітчизняному, ані в зарубіжному дискурсі. Спадщина цих письменників й досі залишається на периферії дослідницьких інтересів і не ввійшла в повному обсязі в українське літературознавство. Романи Е. Золя нерідко привертали увагу літературознавців (П. Вернуа, О. Пузіков, Б. Реїзов, Г. Робер та ін.), проте символ землі у романах митця не був досліджений системно і комплексно в контексті літературного процесу.

У зв’язку з цим **актуальність дисертації** зумовлена:

- відсутністю у вітчизняному й зарубіжному літературознавстві наукових праць, спеціально присвячених вивченню архетипних символів у франкомовних літературах (Бельгії, Швейцарії, Франції) кінця XIX – початку XX століть;
- необхідністю комплексного і системного дослідження символіки землі в романах Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза;

- потребою вивчення національних образів світу, втілення таких етнообразів у художній літературі;

- важливістю розгляду жанрово-стильових тенденцій європейського роману кінця XIX – початку XX століть.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка, узгоджена з її науковими програмами та є складовою кафедральної держбюджетної теми “Вивчення актуальних проблем національних літератур та літературознавства” (державний реєстраційний номер 0108U009546). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 11/2 від 23 лютого 2000 р.) та Бюро наукової ради НАН України Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка з проблеми “Класична спадщина та сучасна художня література” (протокол № 4 від 16 жовтня 2007 р.).

Мета дослідження – виявлення специфіки художнього втілення образу землі в романах Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф.Рамюза.

Мета конкретизується у таких **завданнях**:

- виявити генезу і своєрідність функціонування символу загалом і символу землі зокрема в літературі та мистецтві;

- розкрити концептуальне значення, типологічні риси, особливості художнього втілення символу землі у франкомовній прозі (французькій, бельгійській, швейцарській);

- встановити схожість і відмінність у семантиці й функціонуванні символу землі в романах Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф.Рамюза;

- з'ясувати взаємозв'язки символу землі з іншими компонентами творів митців (образи, художній час і простір, сюжет, композиція та ін.);

- показати вплив символу землі на формування національного образу світу у франкомовних літературах (французькій, бельгійській, швейцарській);

- виявити місце символічного образу землі в структурі роману кінця XIX – початку XX ст.;

- простежити тенденції літературного процесу, а також індивідуально-авторські стратегії в художньому втіленні символіки землі кінця XIX – початку XX ст.

Об'єкт дослідження – романи “Земля” (“La Terre”, 1887) Е. Золя, “Кінець буржуа”, (“La Fin des Bourgeois”, 1892), “Закоханий” (“L’Homme en Amour”, 1897), “У свіжому серці лісу” (“Au Cœur frais de la Forêt”, 1900), К. Лемоньє, “Обставини життя” (“Circonstances de la vie”, 1907), “Еме Паш, водуазький художник” (“Aimé Pache, peintre vaudois”, 1911), “Краса на землі” (“La beauté sur la terre”, 1927) Ш.-Ф. Рамюза. Для розкриття генези рустичного роману у Франції

залучено роман “Селяни” (“Les Paysans”, 1844) О. де Бальзака. Також використано нотатки Е. Золя до роману “Земля” (“Ébauche”, 1886).

Предмет дослідження – генеза, семантика, функції, динаміка символу землі у французькій, бельгійській та швейцарській франкомовній прозі кінця XIX – початку XX ст. (романи Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза).

Методи дослідження: генетичний, порівняльно-історичний, компаративний, біографічний, структурно-семіотичний, а також метод системного аналізу. *Генетичний метод* дозволив простежити генезу символу землі, особливості функціонування архетипу землі в міфології та фольклорі; генетичний метод поєднаний з елементами психоаналітичного підходу з метою встановлення кореляції понять “символ” і “архетип”. *Порівняльно-історичний метод* використаний з метою вивчення розвитку рустичного роману у франкомовних літературах (французькій, бельгійській, швейцарській) в соціокультурному контексті. *Компаративний метод* дав можливість виявити спільне і відмінне у трактуванні й художньому втіленні символіки землі в романній спадщині Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза, а також у мистецьких підходах до формування національного образу світу. *Біографічний метод* сприяв виявленню авторської позиції та засобів її вираження в романах письменників. *Структурно-семіотичний метод* дозволив розкрити концептуальне значення, знаковість символу землі та особливості його функціонування в структурі європейського роману. *Метод системного аналізу* використаний з метою з'ясування взаємодії та взаємозв'язків символу землі з іншими компонентами твору.

Теоретико-методологічною базою дисертації є праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, у яких висвітлюються питання теорії та історії символу (С. С. Аверінцев, Г.-Г. Гадамер, М. Еліаде, Л. Е. Керлот, Г. К. Косіков, О. Ф. Лосев, Є. М. Мелетинський, Р. Мних, П. Рікер, М. М. Рубцов, К. А. Свасьян, С. А. Токарев), функціонування символу та архетипу землі в літературі (Ю. Р. Матасова, Н. Ф. Овчаренко, Г. В. Осадко, Л. Т. Шурко, І. Я. Яковенко), різні аспекти творчості К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза, Е. Золя (М. Андреолі, А. Бертольд, П. Вернуа, . М. Вудбрідж, І. Ландо, Ф. Рено, Г. Робер, Ж. Стейман), сучасні проблеми імагології (Г. Гачев, Р. Т. Гром'як, А. Діма, Т. Н. Денисова, Г. Дисеринк, Д. Дюришин, Ф. Жост, Дж. Лірсен, Д. С. Наливайко, Д. А. Пажо).

Наукова новизна дисертації. У роботі вперше в руслі єдиного системного підходу досліджено символ землі як концептуальний для формування національного образу світу у прозі Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза. Виявлено генезу, семантику, особливості художнього втілення символу землі як архетипного в романах митців. Розкрито його взаємодію з іншими компонентами творів письменників, вплив символіки на розкриття етнообразів (селян), а також на специфіку романних структур кінця XIX – початку XX століть. Простежено генезу рустичного роману (від О. де Бальзака) та особливості його розвитку в руслі натуралізму (Е. Золя), натуразму (К. Лемоньє), реалізму (Ш.-Ф. Рамюз). Уточнено поняття “мала батьківщина” у творчості Ш.-Ф.

Рамюза через проблему “свій – інший”. У науковий дискурс вітчизняного літературознавства введено маловідомі романи К. Лемоньє та Ш.-Ф. Рамюза.

Теоретичне значення роботи. У дисертації уточнено методологічні підходи до категорії символу в літературі, виявлено національну та індивідуально-авторську специфіку символічного образу землі у франкомовних літературах, розширено уявлення про типологію художніх образів, поетику рустичного роману кінця XIX – початку XX століть.

Практичне значення дисертації. Результати дослідження можуть бути використані в процесі викладання історії французької літератури, порівняльного літературознавства, спецкурсів із проблем розвитку франкомовних літератур у вищих навчальних закладах, а також для підготовки нових підручників, посібників, монографій з питань імагології.

Особистий внесок здобувача. Дисертація і всі статті написані автором самостійно. Окремі цитати з творів Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза подано в авторському перекладі.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка. Основні її положення викладено в доповідях на міжвузівському науковому семінарі “Проблеми світової літератури” кафедри світової літератури ЛНУ імені Івана Франка (1999 – 2007 р р.); IV-их, V-их, VI-их та VII-их Міжнародних Чичерінських читаннях ЛНУ імені Івана Франка (25 – 27 листопада 1999 р., 20 – 22 жовтня 2004 р., 21 – 22 жовтня 2009 р., 21 – 22 жовтня 2011 р.); II Міжнародній науковій конференції “Срібний вік: діалог культур” Одеського національного університету імені І. Мечникова (26 – 27 жовтня 2006 р.); XVII-ій (20 – 22 листопада 2002 р.) та XIX-ій (13 – 14 листопада 2004 р.) наукових Франківських конференціях ЛНУ імені Івана Франка; наукових конференціях “Актуальні питання зарубіжної літератури: література і влада” (15 – 16 травня 2003 р.), “Література в контексті кризової доби” (19 – 20 жовтня 2005 р.) та “Літературна герменевтика та рецептивна теорія у сучасному науковому контексті” (16 – 17 листопада 2006 р.) Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича; міжвузівській науковій конференції “Актуальні проблеми вивчення та викладання зарубіжної літератури. XI Шрейдерівські читання” (2 – 3 лютого 2011 р.) Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара; щорічних звітних наукових конференціях ЛНУ імені Івана Франка.

Публікації. Основні положення дослідження викладено в 11 публікаціях, 9 з яких – у фахових виданнях ВАК України.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації – 216 сторінок, з них основного тексту – 198 сторінок. Список використаних джерел налічує 203 наукові позиції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об'єкт і предмет, методологічні засади дослідження, сформульовано мету та завдання, висвітлено теоретичне і практичне значення роботи.

У **першому розділі “Символ землі як історико-культурна універсалія”** розкрито методологічні принципи дослідження, виявлено генезу і підходи до категорії символу (землі) в літературі, мистецтві, науці. Перший розділ містить чотири підрозділи.

У підрозділі **1.1. “Категорія символу в літературі та мистецтві”** уточнено зміст теоретичних понять “символ”, “образ”, “архетип”, встановлено кореляцію між ними, здійснено огляд праць літературознавців з проблеми трактування символу та його зв'язків з іншими мистецькими категоріями. У дисертації детально розглянуто роботи О. Ф. Лосева, який запропонував теорію соціально-історичної символіки, визначив схожість і відмінність категорій “знак” і “символ”, схарактеризував типи символів у художній літературі й мистецтві; К. А. Свасьяна, котрий детально проаналізував концепції символу А. Бергсона та Е. Кассіра; М. М. Рубцова, який розкрив історико-філософський розвиток категорії символу, співвідношення художнього образу та символу та ін. У підрозділі висвітлено теоретичне осмислення символу, що має тривалу історію. Схарактеризовано підходи А. Бергсона, Е. Кассіра, П. Рікера, М. Еліаде; розкрито засади юнгівської теорії символічного (архетипний символ пов'язує універсальне та індивідуальне).

У дисертації відзначено, що глибинний смисл художнього твору втілюється не тільки засобами мови, а й шляхом перетворення образу на символ (О. Ф. Лосев, О. О. Потєбня та ін.). Поняття символу корелює із категоріями “образ” і “знак”, у зв'язках із якими розкривається зміст символу.

У дисертації доведено, що художній твір є відображенням не тільки індивідуальної, а й загальнолюдської моделі, зміст якої витворюють першообрази, зокрема архетип землі. Архетипний символ землі є одним із усталених елементів культурного континууму, він набуває значення й функцій концепту в художній літературі, формуючи (у взаємозв'язках з іншими компонентами) національні образи світу, що простежується в різних літературах.

У підрозділі **1.2. “Первісні форми символічного трактування землі”** розглянуто генезу символу землі починаючи від міфології та ритуалів. Узагальнено спільне символічне розуміння землі як “праматері людства”, “першопочатку буття”, “способу переходу” від однієї до іншої форми життя (через поховання в рідній землі). У підрозділі виявлено множинність трактувань символу землі, що походять від первинного онтологічного значення, закарбованого в міфології. Відзначено універсальність символу землі, його вихід за межі окремої культури і водночас специфічність у функціонуванні в конкретному художньому творі (оскільки в категорії символу

знаходить відбиток авторська свідомість). Символ землі містить код прадавніх архетипів національного світогляду: через них національна ментальність постає як частка вселюдської.

У підрозділі 1.3. **“Символ землі в методології дослідження роману кінця XIX – початку XX століть (Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюз)”** розкрито значення категорії символу для вивчення типології рустичного роману на межі XIX – XX століть. У дисертації визначено конститутивні ознаки символу, що є найбільш універсальним і конструктивним способом вираження світоглядних смислів завдяки своїй здатності поєднувати одиничне і загальне, ідеальне і матеріальне, конкретне і абстрактне, виступаючи породжувальною моделлю. Він розглядається як конструкція для вираження культурних смислів, цінностей, орієнтацій (К. А. Свасьян, М. М. Рубцов). У роботі підкреслено відкритість, невичерпність, поліфонічність символу загалом і символу землі зокрема.

Символ землі може виявлятися у багатстві своїх специфікацій як концепт, символічний образ, архетипний символ, мотив (лейтмотив), стильова домінанта і т. д. Кожен ракурс висвітлює його особливим чином, але вони завжди демонструють щось спільне. Вияви символу землі різноманітні – земля може виступати символом в одній художній реальності, однак не бути таким в іншій реальності. Один і той самий символ у різних текстах автора може виявлятися семантично відмінним, смислові інтерпретації щоразу будуть залежати від авторської свідомості, художнього світу конкретного твору. У підрозділі встановлено, що будучи важливим механізмом пам’яті культури, символ землі здатен переносити одне й те саме значення з одного культурного простору до іншого. Разом з тим він активно корелює з культурним контекстом, трансформується під його впливом. Символ землі є напрочуд рухливим, у ньому втілено множинність трактувань, нашарування різних смислів.

Універсальність, динамізм, відкритість, смислова множинність, поліфонія символу землі відповідала жанровим пошукам митців у галузі роману, який в кінці XIX – на початку XX століть виявляв тяжіння до поєднання загальнолюдського, національного й індивідуального, опанування реальності в її невинному русі й розмаїтті проявів, осмислення сучасності крізь призму архетипної свідомості. У романах Е. Золя, Ш.-Ф. Рамюза, К. Лемоньє знайшло віддзеркалення пантеїстично-метафоричне мислення етносу з його особливим розумінням символіки землі.

У підрозділі 1.4 **“Національний образ світу крізь призму символу землі”** виявлено роль символіки землі для художнього відображення національного характеру і національного образу світу, які досліджує імагологія. Символ землі дозволяє простежити національну ідентичність зображуваних персонажів (через усвідомлення національної приналежності). Як літературний етнообраз він виявляє національну специфіку художньої літератури Швейцарії, Бельгії, Франції. На думку Ш.-Ф. Рамюза, “іншість” у швейцарській традиції повинна бути асимільована чи виключена. Культурна традиція Франції та Бельгії, що є більшою чи меншою мірою відкрита для

впливів “іншого”, є зразком діалогічної культурної моделі. У творчості К. Лемоньє порушується проблема бельгійської самоідентичності, яка концентрується на збереженні “свого”, його захисті від впливу “іншого”, формуванні у взаємодії з “іншим” (не потрапляючи в повну залежність, що може призвести до втрати самобутності).

Проблематика романів письменників (Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюз) пов’язана з концептуальним осмисленням національного в контексті загального: ставлення до “іншого”, підкорення, протистояння чи діалог. Це сприяло увиразненню рис національної самобутності у франкомовній літературі Швейцарії, Бельгії та Франції.

У другому розділі “Символ землі та специфіка його художнього втілення у французькій літературі XIX століття” проаналізовано розвиток рустичного роману XIX ст. в аспекті архетипної символіки землі. Другий розділ складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі **2.1. “Роман “Селяни” О. де Бальзака як утопія сільського життя”** розкрито особливості романної структури з наявністю міфологем і трансісторичних елементів (зв’язок землі та людини). “Людська комедія” О. де Бальзака є дзеркалом суспільства, де міфічна людина намагається примирити суспільство із собою. У дисертації обґрунтовано думку про те, що роман “Селяни” як частина бальзаківської епопеї відображає розмаїття реальної дійсності, антиномію різних начал у ній. У творі знайшли відбиток різноманітні аспекти життя селян (злидні, праця, злочини тощо).

У дисертації проаналізовано особливості розвитку художнього конфлікту в романі О. де Бальзака у зіставленні з романом “Земля” Е. Золя. Встановлено, що, на відміну від твору Е. Золя, образ землі в бальзаківському романі “Селяни” не набуває ознак символу. Провідним мотивом роману О. де Бальзака є залежність селянина від землі та його прагнення володіти нею як засобом існування.

У підрозділі відзначено, що О. де Бальзак стоїть у витоків соціального рустичного роману в європейській літературі. Структура образу (в тому числі образу землі, образу селянства та ін.) у бальзаківському романі “Селяни” значно відрізняється від імагогічних стратегій доби романтизму, що відкривало шлях його новим трактуванням в інших літературних напрямках.

У підрозділі **2.2. “Образ бальзаківського селянина”** розглянуто особливості художнього втілення письменником образів селян. У романі “Селяни” виявилось прагнення митця до достовірності оповіді, увиразнення типових рис тогочасного селянства: прив’язаність до землі, стійкість до недуг, протистояння смерті, надзвичайна скупість, жага власності тощо. У “Селянах” О. де Бальзак поставив за мету привернути увагу сучасників до проблем французького села. У дисертації відзначено сцієнтизм твору (Д. С. Наливайко), який за задумом автора (як й інші складники “Людської комедії”) мав стати науково-художнім дослідженням. У зв’язку з цим в присвяті автор не випадково використав дієслово “étudier” (вивчати), акцентувавши думку про те,

що його роман є своєрідним вченням (результатом дослідження) про життя селян. Це зумовлює й підкреслений документалізм, домінування фактуальної основи фабули й сюжету твору. Сцієнтична складова згодом буде значно посилена у романах Е. Золя.

У дисертації проведено паралелі між образами селян О. де Бальзака та Е. Золя. Пасивність селян, їхня прив'язаність до рідного дому і до землі вже є очевидною у творі О. де Бальзака, це знайде розвиток в образах Фуана та Бюто у “Землі” Е. Золя. Незважаючи на різницю у часі створення романів і мистецьких позицій, у зображенні селян обома письменниками простежуються спільні риси, зокрема акцентування безмежної влади землі над селянами.

На підставі зіставного аналізу романів зроблено висновок про те, що хоча попередники Е. Золя (О. де Бальзак), зверталися до проблем селянства, образ землі у першій половині XIX ст. ще не набув широкого узагальнення як символ. Утім, досвід “наукового роману”, прагнення аналітичного дослідження дійсності в романних формах, що засвідчила “Людська комедія”, дали імпульс для нових художніх рішень. Е. Золя спирався на мистецькі відкриття О. де Бальзака (особливо в галузі “експериментального” роману як засобу вивчення суспільства) і водночас йшов далі в розвитку архетипної символіки, використанні традиційних символів у художньому творі, що засвідчує його роман “Земля”.

Підрозділ 2.3. “Натуралістична “поема про землю” Е. Золя: задум та історія створення” присвячений аналізу авторського задуму та його реалізації в художньому творі. У дисертації досліджено “Нотатки” (“Ébauche”, 1886), що розкривають складний процес підготовки роману, вихідні позиції письменника, особливості задуму твору, розвиток інтриги, погляди митця щодо характерів персонажів. Вже в “Нотатках” Е. Золя було зафіксовано ту художню єдність, основою якої став символ землі; розроблено основну дію і визначено провідні лінії композиції; окреслено риси персонажів. “Нотатки” засвідчують намір митця створити грандіозну “поему” про зв'язок людини із землею – особливий зв'язок у конкретних виявах і водночас символічному аспекті.

У “Нотатках” вміщено план з п'яти частин, які відповідають етапам романної інтриги (поділ землі Фуана, історія сестер, Бюто і земля, приниження батька, історія Жана). У дисертації відзначено роль “Нотаток” в об'єднанні та організації матеріалу роману, увиразненні головної теми – поетизації життєдайних сил землі, що викликають у селянина інстинктивну любов-прив'язаність до неї, наділяють його величчю попри злочини, які він скоює задля неї.

У підрозділі **2.4. “Концептуальне і конструктивне значення символу землі в романі “Земля” Е. Золя”** розкрито семантику і структурне навантаження символу землі. Роман “Земля” не є оригінальним у відображенні складових сільського життя, проте саме їх систематизованість, підпорядкованість виявленню символічного значення землі визначає його самобутність. Основний художній конфлікт твору розгортається довкола проблеми володіння землею, що увиразнює пристрасть селянина, яка витісняє з його серця всі інші людські почуття. Символ землі сприяє не

тільки розкриттю художнього конфлікту й образів селян, але й формуванню романної структури, в якій саме завдяки цьому архетипному символу забезпечується єдність частин, асоціативний зв'язок між ними, епічний розмах оповіді. Використавши досвід попередників, Е. Золя перегрупував сцени, декор, уніфікував психологічні риси селян, витворюючи цілісні типи. У підрозділі проаналізовано форми нарації, які змальовують етапи людського життя (народження, зростання, одруження, зрілість, старість, смерть та ін.) і корелюють із семантикою символу землі.

Художня інтрига твору підпорядкована розкриттю зв'язку “земля – людина”. Роман як напрочуд пластичний і відкритий жанр увібрав у себе деякі риси трагедії (конфлікт між героєм і силами, яким він протистоїть), епопеї (герой у безмежності часу і простору), поеми (поєднання епосу й лірики, наявність численних описів та ін.). Трагічність закладена в розв'язанні конфлікту після поділу землі Фуаном, зокрема у намаганні Бюто уникнути поділу свого поля після заміжжя Франсуази. Е. Золя наслідує модель шекспірівської трагедії, де посилення напруги відбувається поступово, що відображено в стосунках головних героїв: Фуан – Бюто, Жан Маккар – Бюто та Ліза – Франсуаза.

Письменник утверджує тісний зв'язок драматичного життя селянина і землі, його годувальниці. Земля, першопричина буття людини, її найбільша жага, є мотивацією дій персонажів. Її символ виступає конструктивним елементом роману. Жінки в романі виступають немовби її втіленням: у Бюто є два бажання – Франсуаза і земля. Порівняння людини з комахою, зокрема у сценах сівби та жнив, підкреслює диспропорцію між бажанням і безмежністю об'єкта бажань. Так через історію селянської сім'ї показаний символічний зміст землі.

У підрозділі розкрито зв'язок символу землі і художнього простору: провінція Бос у різні пори року залишається символом родючості.

Розвиток дії у романі “Земля” корелює із природним коловоротом у природі, тому і ритм роману є не динамічним, а повільним і виваженим, що нагадує ритми землі у сприйнятті селянства. Родючість – землі, жінки, тварини є ознакою вічної сили життя, вічного природного циклу. Епілог, присвячений матері-землі, перегукується з початком роману: земля залишається незворушною, незважаючи на сварки людей-“комах”. У дисертації визначено специфіку епічності роману, яка утворюється здебільшого за рахунок багатозначного значення художнього образу землі. Отже, земля у романі Е. Золя постає як сутність буття, спосіб існування героїв, головний об'єкт їхніх дій і прагнень. Розкрито концептуальне значення символу землі, що змальовує життя як вічне оновлення: народження із землі – смерть як повернення в землю – нове народження як продовження неперервного життєвого циклу. Тема вічної плодючості і оновлення, незнищенності життя, епічна поема Землі-Матері в романі сприяє символічному розумінню землі як абстрактного, вічного начала життя, засобу існування людства.

У третьому розділі **“Етнокультурна ідентичність в аспекті символіки землі в бельгійській літературі (К. Лемоньє)”** висвітлено риси самобутності романної спадщини К. Лемоньє, особливості художнього втілення ним символу землі, трактування проблеми етнокультурної ідентичності. Третій розділ складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі **3.1. “Самобутність творчості К. Лемоньє”** проаналізовано віхи еволюції митця, його суспільно-політичні погляди та літературно-естетичну позицію. Романіст, новеліст і літературний критик, К. Лемоньє слушно вважається **“маршалом бельгійської літератури”** (Ж. Роденбах), оскільки він справив значний вплив на багатьох франкомовних письменників. Світогляду К. Лемоньє притаманне розуміння землі як **“життєвої основи Всесвіту”**. Конотації ключового концепту у його романах – матері-землі є напрочуд різними, вони увібрали в себе символічну опозицію початку та завершення життя, що виявляється в категоріях образу, символу, мотиву тощо. Символіка землі у прозі К. Лемоньє засвідчує взаємодію натуралізму й натуразму. Основну увагу в розділі приділено романам **“Кінець буржуа”**, **“Закоханий”**, **“У свіжому серці лісу”** (останні два не були об'єктом спеціального дослідження у літературознавстві).

У підрозділі **3.2. “Проблема “природа і цивілізація” в концепції світосприйняття К. Лемоньє”** висвітлено світоглядну позицію письменника. К. Лемоньє вважав, що людина – органічна частка Всесвіту. Поняття **“природа”** в розумінні К. Лемоньє охоплює різні сфери, в тому числі і Землю, що зберігає постійний зв'язок з людиною. Вона забезпечує вічний рух життя – від народження до смерті. Людина має щастя жити й породжувати нове життя. У цьому смислі життєве коло людини, згідно з концепцією митця, корелює із вічним коловоротом у природі. В антиномії **“природа – цивілізація”** К. Лемоньє надає перевагу природі, бо вона є втіленням краси, досконалості, джерелом радості й життя. Цивілізація, на думку письменника, не сприяє вдосконаленню здібностей людини й покращенню буття загалом. Природа у прозі бельгійського романіста – один із ключових концептів його художнього мислення: К. Лемоньє розглядає її як основу для побудови майбутнього ідеального суспільства.

У підрозділі **3.3. “Влада землі над людиною в романах “Кінець буржуа” К. Лемоньє і “Земля” Е. Золя”** детально проаналізовано роман **“Кінець буржуа”** К. Лемоньє крізь призму символіки землі. Це один із найкращих творів К. Лемоньє, який дав підстави тогочасній критиці назвати автора **“бельгійським Е. Золя”** (П. Едмон). Специфіка художнього втілення символу землі в романі К. Лемоньє **“Кінець буржуа”** дозволяє його порівняти з романом Е. Золя **“Земля”**. У своєму творі К. Лемоньє показав не лише піднесення, але й занепад сім'ї Расанфос (прізвище також є значущим: **“race en fosse”** – рід у ямі). Своім багатством родина завдячує землі, а точніше – копальні вугілля **“Злидні”** (**“Misère”**). У романі знайшли втілення погляди К. Лемоньє на людину і природу: як людина носить у собі зародки життя й смерті, так і рід, будучи живим організмом, з часом гине. Розуміння землі в романі **“Кінець буржуа”** К. Лемоньє відрізняється від семантики та

функцій цього символу в творі французького письменника: він глибоко проникає в первісну свідомість героя (його залежність від землі), заповнюючи таким чином лакуну, що існує в Е. Золя. Близький до неоромантиків, К. Лемоньє засобами ліризму збагачує реалістичне зображення дійсності. Символ землі в його творчості не є наскрізним (як в Е. Золя), проте є суттєвим для реалістичного зображення життя бельгійської буржуазії кінця XIX ст., що, як вважав митець, відірвалася корінням від життєдайної землі. Водночас романи К. Лемоньє і Е. Золя виявляють і риси подібності. У творі бельгійського письменника, як і у французького романіста, акцентовано мотив влади землі над людиною. У дисертації порівнюються паралельні образи: Барба – Гранд (родоначальниці, котрі є уособленням Матері-Землі), Реньє – Жан Макар.

У підрозділі 3.4. **“Мотив землі у романі “Закоханий” К. Лемоньє”** встановлено, що поряд із натуралістичною тенденцією в творчості раннього періоду К. Лемоньє формувалися й елементи натуразму та неоромантизму, що засвідчує роман-сповідь “Закоханий”. Це підтверджує синтез різних художніх напрямів і течій в літературному процесі кінця XIX – початку XX століть. У цьому романі звучить заклик повернення до землі, що посилює провідну ідею твору – необхідність визволення людини від умовностей суспільства. Образ жінки постає як утілення фізичного кохання, кохання земного і природного, вона в романі порівнюється із землею, бо також несе у собі родючість. Заперечуючи конвенційну мораль, К. Лемоньє пропонує повернення до первісної сили землі як шлях розв’язання конфлікту людини із суспільством.

Підрозділ 3.5. “Земля як вияв природи і природного начала людини (роман “У свіжому серці лісу”)” розкриває зв’язок символу землі із іншими образами твору К. Лемоньє “У свіжому серці лісу”. Встановлено: центром наративної структури роману є образ Малого-Старого (Petit-Vieux), від імені якого побудовано оповідь. Вживання ним займенника “ми” (nous) є символічним, бо персонаж усвідомлює свою органічну єдність із природою. Семантика символу землі в цьому романі полягає в її ототожненні з Матір’ю-Природою через втілення міфологеми поклоніння стихійній творчій силі землі. Малий-Старий та Іюль (Iule) як “діти Землі” втілюють письменницьке розуміння землі як життєвої основи Всесвіту. Отже, в цьому творі простежена динаміка символічного образу землі в творчості К. Лемоньє: земля набуває всезагального значення як нескінченне буття у вічності.

У четвертому розділі **“Автохтонність: містичний зв’язок з рідною землею персонажів швейцарської літератури кінця XIX – початку XX століття”** присвячений дослідженню трактування символу землі швейцарським письменником Ш.-Ф. Рамюзом. Четвертий розділ містить чотири підрозділи.

У підрозділі 4.1. **“Творчість Ш.-Ф. Рамюза у контексті світової літератури”** схарактеризовано творчий метод письменника, його естетичні позиції в контексті літературного процесу. Зазначено, що своєю творчістю він сприяв подоланню провінційної замкненості

швейцарської франкомовної літератури. У кожному мешканці франкомовного кантону Во (звідти родом Ш.-Ф. Рамюз) письменник шукає “вічного селянина”, в ширшому розумінні – людину, котра зберегла в собі глибоку віру і зв’язок із рідною землею. Образ селянина в творчості Ш.-Ф. Рамюза набуває узагальненого значення, втілюючи нагальні проблеми всього людства.

У підрозділі **4.2. “Рустичний роман Ш.-Ф. Рамюза”** уточнено категорію “рустичний роман”. Французький дослідник П. Вернуа пов’язує розквіт рустичного роману саме із творчістю письменника, що є, на думку вченого, кульмінацією розвитку цього різновиду роману. Роман Ш.-Ф. Рамюза сягнув вершин метафізичної епопеї, ставши своєрідним втіленням драматичного міфу про зіткнення людини і світу. Ключовою категорією у рустичному романі є автор, образ якого у творчості Ш.-Ф. Рамюза увиразнюється через національну самоідентифікацію, зв’язок з рідною землею, традиціями і способом життя співвітчизників.

У підрозділі **4.3. “Етнообраз селянина в інтерпретації Ш.-Ф. Рамюза”** детально розглянуто структуру образу селянина крізь призму авторської позиції. У пошуках подібності мікрокосмосу кантону Во та цілого Всесвіту, автор відроджує в собі риси “вічного селянина”. У такий спосіб автор допомагає віднайти сенс життя своїм співвітчизникам, навчає їх “*tenir ensemble*” (бути одним цілим). У підрозділі відзначено різницю у трактуванні образу селянина Ш.-Ф. Рамюзом від О. де Бальзака та Е. Золя: він є частиною рамюзівської “моделі життя”, складовою авторського міфу “золотого віку”. Звідси й особливе ставлення автора до селянина, який, на думку митця, протягом століть зберігає онтологічний зв’язок із землею, надзвичайну любов до своєї “*petit pays*” (малої батьківщини), що є омріяним Едемом для багатьох героїв Ш.-Ф. Рамюза. У зв’язку з цим автор різко виступає на сторінках своїх романів проти буденності пересічної людини. Він звертається до минулого, прагнучи увиразнити теперішнє, яке повинно відродити традиції й цінності минулого, що залишилися вічними в часі та просторі. У підрозділі доведено, що серед франкомовних швейцарських письменників Ш.-Ф. Рамюз, з одного боку, вирізняється оригінальною художньою концепцією, але одночасно і схожий на них у розробці тих самих тем, яким він надає напрочуд широкого розмаху і нового звучання. Відтак, спадщину митця можна порівнювати з доробком видатних німецькомовних швейцарських письменників – Ж. Готтгельфа, Г. Келлера, К. Шпітлера.

Підрозділ **4.4 “Національний образ світу в аспекті проблеми “малої батьківщини”** розглянуто проблему “свій – інший” і символіку землі в романах “Обставини життя”, “Краса землі”, “Еме Паш, водуазький художник” Ш.-Ф. Рамюза. У першому творі втілено ідею “вкоріненості” людини на своїй батьківщині. Вже з перших сторінок Ш.-Ф. Рамюз заявляє про авторську присутність своїм “*chez nous*” (у нас), наголошуючи, що автор (і він сам як письменник – носій авторської свідомості) є невід’ємною часткою водуазького суспільства, де живуть його герої. Зазначено, що художня реальність постає у романі “Обставини життя” в трьох аспектах:

якою вона є насправді, якою її бачать герої, якою її робить сам автор. У романі змальовано традиційне суспільство з його характерними рисами: стабільністю, пересічністю, буденністю. Стабільність суспільства порушує у творі “чужинний елемент” – Фріда, котра приїжджає з “Німеччини”, тобто швейцарського німецькомовного кантону Соллур. Це спричиняє початок занепаду звичного провінційного життя. Як і Фріда, Еміль є “чужинним елементом” у Лозанні. Примирення з рідною землею залишається головною умовою віднайдення своєї “самості” героями Ш.-Ф. Рамюза. У дисертації доведено, що в “Обставинах життя”, як і в “Красі на землі”, мотив “чужого” стає одним із ключових елементів романної структури, яка розкриває думку митця про гармонію між людиною та її батьківщиною. Тому “чужинці” не можуть там прижитися, вони руйнують патріархальні відносини, вносячи щось нове, незрозуміле, навіть вороже для закритого світу рамюзівської провінції. Обидва романи втілюють авторське розуміння містичного зв’язку “земля – людина”.

Роман “Еме Паш, водуазький художник” як найбільш автобіографічний твір швейцарського письменника є ключовим для розуміння його художньої концепції. У романі розкрито зв’язок між романською Швейцарією та Парижем як “загального” і “частини”, що є основою рамюзівської естетики. Присутність батьківщини подано в трагічному аспекті через образ матері художника. Наголошено, що у “рамюзівській сім’ї” стосунки поміж її членами розкриваються через розгалужений конфлікт, що розгортається в різних напрямках (вертикально – діти та їхні батьки; горизонтально – стосунки між закоханими).

Констатовано, що у романі “Еме Паш, водуазький художник” втілено пафос творчості Ш.-Ф. Рамюза – “re-naissance” (відродження): народитися (відродитися), на думку митця, означає віднайти своє коріння, щоб інтегруватися в Першопричину, наблизитися до витоків. Саме повернення до рідної землі відновлює талант головного героя твору. Роздвоєння Еме, його несхожість на інших членів сім’ї, є умовою “re-connaissance” (віднайдення себе) для “ressemblance” (схожості) та ідентифікації з Богом. Сутність життя персонажів “d’ici” (тут) і “de l’ailleurs” (там) увиразнюють мотиви “du Mêmes” (свого) і “de l’Autre” (іншого), на яких ґрунтується рамюзівське бачення світу і поміж якими немає нездоланої межі. Перехід між ними засвідчує, що герой “інший” у своєму світі, на рідній землі. Умовний перетин кордону символізує роздвоєння свідомості і буття героя. Рамюзівський персонаж подорожує не задля задоволення, а тому, що не може діяти інакше. Він їде з наміром повернутись, щоб таким чином зрозуміти і віднайти себе. Досліджено, що роман “Еме Паш, водуазький художник” втілює міфологічну модель повернення (“de l’aller et du retour”) (невдачі адвоката Еміля Маньна обумовлені “обставинами життя”, тоді як Еме Паш віднайшов себе на рідній землі).

У підрозділі виявлено специфічне розуміння Ш.-Ф. Рамюзом зв’язку людини із землею через її символічне трактування як малої батьківщини. У проаналізованих творах простежується рух від

окремого до всезагального. Символ землі пов'язаний із проблемою батьківщини, що трактується як земля духовна, універсальна.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження.

Символ землі є універсальною художньою категорією, яка втілює емпіричне і вічне, одиничне і загальне, традиційне і сучасне. Будучи архетипним, символ землі впродовж літературного процесу набував різних значень і трактувань, втілюючи як загальні риси мистецьких епох, напрямів, течій, стилів, так і особливості індивідуальних стилів митців. Конститутивними ознаками символу землі в художній літературі є універсальність, міфологічність, концептуальність, відкритість, динамізм, смислова множинність, поліфонізм. Символ землі в художньому творі може виконувати різні функції: концептуальну (як втілення концептів світобачення письменника), імагологічну (сприяє створенню художніх образів – персонажів, світу, природи тощо), конструктивну (як основа художньої структури твору, що забезпечує зв'язок поміж іншими компонентами), динамічну (як рушій сюжету, мотивів, конфлікту), символічну (задля виявлення прихованих смислів, міфологічної свідомості, архетипних моделей), жанрово-стильову (бути стильовою константою чи домінантою; впливати на жанровий зміст твору). Символ землі тісно пов'язаний з іншими художніми категоріями – архетип, образ, мотив, концепт, але не тотожний їм. Зіставлення трактування символу землі в різних літературах сприяє виявленню їх національної специфіки, національних образів світу, національних характерів, а також тенденцій літературного процесу, традицій і новаторства, самобутності ідіостилів митців.

Наприкінці XIX – на початку XX століть відбувалися значні зрушення в жанрі роману, який виявляв тяжіння до опанування незавершеної і розмаїтої у своїх проявах дійсності в певних універсалиях, в тому числі міфологічних, що давали можливість письменникам осмислити сучасність крізь призму вічних концептів людського буття. У зв'язку з цим символ землі не випадково стає однією із ключових категорій у франкомовному романі того часу, що засвідчує творчість Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза.

Вже в реалізмі було відкрито виключну роль землі в житті суспільства. Так, у творчості О. де Бальзака (роман “Селяни”) земля стає провідною темою твору, ставлення до неї виявляє глибинну сутність персонажів і суспільства загалом. В розробці теми землі, як і в бальзаківській спадщині загалом, виявилася сцієнтична складова: прагнення здійснити аналітичне, науково-художнє дослідження суспільних відносин довкола проблеми землі. Роман як наукове дослідження сприймає також засновник нового “експериментального роману” і натуралізму Е. Золя. Він творчо засвоює відкриті О. де Бальзаком сцієнтичні тенденції, проте збагачує символіку землі новими трактуваннями, смислами, функціями. Якщо в О. де Бальзака земля ще не стала узагальненим символом, то в Е. Золя (роман “Земля”) цей образ набуває широкого символічного змісту. У центрі уваги О. де Бальзака опинилися зміни, що відбувалися у французькому селі в період Реставрації

внаслідок непримиренної боротьби за землю між різними соціальними групами. Е. Золя виходить за межі соціального аспекту проблеми, земля із причини конфлікту стає символом у найширшому розумінні як засіб екзистенції людини, вічне начало життя. У романі Е. Золя символ землі виконує різні функції: сприяє розкриттю образів персонажів, рухає сюжет, зумовлює колізії, набуває всеосяжного значення і узагальненого смислу. Герої та їхні вчинки мотивовані передовсім ставленням до землі. Основний художній конфлікт побудований довкола проблеми володіння землею. Завдяки різноманітності функцій образу землі, його символічному змісту роман набуває епічного розмаху, стаючи широким полотном сільського життя. Ключова проблема “земля – людина” вирішується в романі Е. Золя згідно з естетикою натуралізму: автор показує нерозривний зв'язок людини із землею, їх залежність одне від одного, органічну єдність. Водночас у романі в межах натуралістичної поетики виявилися окремі елементи романтизму: міфопоетичне ставлення до землі, возвеличення її сакральної сили, містичного впливу на людину.

У творчості К. Лемоньє поєдналися риси натуралізму, натуразму і неоромантизму. Символічне розуміння землі як життєвої основи Всесвіту допомогло письменникові надати стихії життя особливого висвітлення. Ядро мистецької концепції світосприйняття – протиставлення природи і цивілізації, що зумовлено вірою К. Лемоньє у сталий зв'язок людини і природи. Конотації Матері-Землі напрочуд різноманітні в романах К. Лемоньє, вони виявляють символічну опозицію початку та завершення життя, багатство специфікацій символу землі (земля-мати, земля-жінка). Індивідуальний стиль К. Лемоньє, на відміну від “об’єктивного” і “наукового” викладу в романах Е. Золя, не позбавлений відкритої суб’єктивної позиції: детальні спостереження і документалізм оповіді поєднуються із героїзацією персонажів, міфологізацією простору, відвертим захопленням автора природою і рідною землею. Тема землі в романі “У свіжому серці лісу” К. Лемоньє переосмислена в руслі натуразму. Символічне розуміння землі підноситься автором до її отождолення із природою. Автор висловлює надію на досягнення ідеальної цивілізації, що повернулася до природного стану. К. Лемоньє робить героя творцем нового суспільства, а початок нової доби можливий, на думку митця, за умови постійного життєдайного контакту із землею. Письменник заглиблюється в первісну свідомість людини, що відрізняє натуразм від натуралізму Е. Золя. Проблема ідентифікації героїв зі своєю “малою батьківщиною” у К. Лемоньє не стоїть так гостро, як у творах Ш.-Ф. Рамюза, що пояснюється особливостями політичного і культурного розвитку Бельгії кінця XIX – початку XX ст. К. Лемоньє тяжіє до глобалізму у висвітленні проблеми “земля – людина”. Творчість письменника засвідчує таку особливість рецепції символіки землі в бельгійській літературі, як універсалізм у трактуванні влади землі над людиною.

Проблема “свій – інший” є домінуючою в національному образі світу, створеному Ш.-Ф. Рамюзом. Символічне розуміння землі у цього письменника відповідає широкому узагальненню – земля як батьківщина. Своїми романами Ш.-Ф. Рамюз привернув увагу співвітчизників до вічних

цінностей і в житті “малої батьківщини” віднайшов причетність до життя Всесвіту. Твори митця втілюють певну “модель життя”: з прадавніх часів існує органічний зв'язок поміж землею і людиною. Творчість Ш.-Ф. Рамюза засвідчує притаманний швейцарській літературі “відкритий” регіоналізм (усвідомлення цінності “свого”, його збереження на шляху до відкритості та глобалізації).

В художньому втіленні символу землі виявилися стильові доміанти творчості митців. У Е. Золя цей символ відображає безмежну владу землі над людиною, стаючи центром романної структури (“Земля”). К. Лемоньє використовує символ землі у трактуванні таємної сутності життя землі як Матері (буття і людини), через символ землі підкреслюється й материнське начало жінки. Ш.-Ф. Рамюз веде читача від розуміння часткового до досягнення цілого, до узагальнення образу землі як символу батьківщини, рідної землі, первісних витоків, які дають сили для духовного відродження людини. Проте при всіх відмінностях, які набуває символ землі у романах митців, він зберігає в собі архетипне ядро і глибоку вкоріненість у національному ґрунті. Символ землі у франкомовних літературах (швейцарських, бельгійській, французькій) має синтетичну структуру, поєднуючи національно специфічне і загальнолюдське, прагматичне і сакральне, соціальне і міфопоетичне. Синтетизм символу землі виявляється і в поєднанні елементів різних напрямів і течій – реалізму, натуралізму, натуразму, неоромантизму. Специфіка художнього втілення символу землі у франкомовних літературах позначилася на розвитку рустичного роману кінця ХІХ – початку ХХ століть.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кушнір І. Земля як персонаж романів О. де Бальзака “Селяни” та Е. Золя “Земля” / Ірина Кушнір // Іноземна філологія. – 2001.– Вип. 112. – С. 399–408. (0,4 др. арк.)
2. Кушнір І. Роман К. Лемоньє “Закоханій”: трактування мотиву землі / Ірина Кушнір // Актуальні питання зарубіжної літератури: література і влада. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. №10 (67). – С. 108–113. (0,2 др. арк.)
3. Кушнір І. Символіка землі, її витоків та художнє втілення в О. де Бальзака, Е. Золя, Ш.-Ф. Рамюза / Ірина Кушнір // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Праці Філологічної секції. – Львів, 2003. – Т. ССXLVI. – С. 163–179. (0,6 др. арк.)
4. Кушнір І. Тематика “той самий” та “інший” як основа бачення світу у творчості Ш.-Ф. Рамюза / Ірина Кушнір // Вісник Львівського національного університету. Серія іноз. мови. – 2003. – Вип. 11. – С. 372–381. (0,4 др. арк.)
5. Кушнір І. Гармонія між людиною та її батьківщиною (за романом Ш.-Ф. Рамюза “Краса на землі”) / Ірина Кушнір // Питання літературознавства: Науковий збірник. – Чернівці: Рута, 2005. – Вип. № 13 (70). – С. 3–8. (0,2 др. арк.)

6. Кушнір І. Проблема землі у романі “Кінець буржуа” К. Лемоньє (за Франковою концепцією “влади землі”) / Ірина Кушнір // Українське літературознавство. Збірник наукових праць. Іван Франко. Статті й матеріали. – Львів, 2006. – Вип. 68. – С. 184–193. (0,4 др. арк.)

7. Кушнір І. Символіка землі в руслі натюрізму К. Лемоньє (роман “У свіжому серці лісу”) / Ірина Кушнір // Вісник Львівського національного університету. Серія іноз. мови. – 2006.– Вип. 13. – С. 244–253. (0,4 др. арк.)

8. Кушнір І. Архетип землі у світовій культурі та літературі / Ірина Кушнір // “Серебряный век: диалог культур”. Сборник научных статей по материалам Международной научной конференции, посвященной памяти проф. С. П. Ильева. – Одесса: Астропринт, 2007. – С. 438–447. (0,4 др. арк.)

9. Кушнір І. Символ землі у романах “Земля” Е. Золя та “Земля” О. Кобилянської. (Порівняльна студія) / Ірина Кушнір // Іноземна філологія. Укр. наук. зб. Випуск 118.– Львів: ЛНУ ім. Ів.Франка, 2007. – С.153–164. (0,5 др. арк.)

10. Кушнір І. Роман О. де Бальзака “Селяни”: вигадка чи реальність? / Ірина Кушнір // Питання літературознавства. Наук. зб. Випуск 75. – Чернівці: “Рута”, 2008.– С.26–39. (0,6 др. арк.)

11. Кушнір І. “Втрачені ілюзії” Еміля Маньна та Емми Боварі (за романами “Обставини життя” Ш.-Ф. Рамюза та “Пані Боварі” Г. Флобера) / Ірина Кушнір // Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. – 2011. – Вип. 18. – С.323–330. (0,4 др. арк.)

АНОТАЦІЯ

Кушнір І. Б. Символ землі та специфіка його художнього втілення у французькій, бельгійській та швейцарській франкомовній прозі кінця XIX – початку XX ст. (романи Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

У дисертації досліджено специфіку символіки землі в романах Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза. Визначено генезис, особливості семантики і функції символу землі в художньому творі (концептуальну, імагологічну, конструктивну, динамічну, символічну, жанрово-стильову). Розкрито загальні тенденції літературного процесу і авторські стратегії в художньому втіленні символу землі кінця XIX – початку XX століть. УЕ. Золя цей символ відображає безмежну владу землі над людиною, стаючи центром романної структури (“Земля”). К. Лемоньє використовує символ землі у трактуванні таємної сутності життя землі як Матері (буття і людини). Ш.-Ф. Рамюз надає символу землі значення “малої батьківщини”. Встановлено, що, незважаючи на відмінності в підходах митців, символ землі зберігає в собі архетипне ядро і глибоку вкоріненість у

національному ґрунті, поєднуючи національно специфічне і загальнолюдське. Синтетизм символу землі виявляється і в поєднанні елементів різних напрямів, течій – реалізму, натуралізму, натуразму, неоромантизму. Це позначилася на розвитку рустичного роману кінця ХІХ – початку ХХ століть. Крізь призму символу землі як літературного етнообразу висвітлено національну специфіку франкомовних літератур Швейцарії, Бельгії та Франції.

Ключові слова: символ землі, архетип, образ, мотив, жанр, стиль, рустичний роман.

АННОТАЦИЯ

Кушнір І. Б. Символ землі і специфіка його художественного втілення в французькій, бельгійській і швейцарській франкоязычній прозі кінця ХІХ – початку ХХ в. (романи Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза). – Рукопись.

Дисертація на соискание научної ступені кандидата філологічних наук по спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

В дисертації розкрито специфіку символіки землі в романах Е. Золя, К. Лемоньє, Ш.-Ф. Рамюза. Установлені генезис, семантика і функції символу землі в художественному творі (концептуальна, імагологічна, конструктивна, динамічна, символічна, жанрово-стильова). В художественному втіленні символу землі виявлені загальні тенденції літературного процесу і авторські стратегії письменників. У Е. Золя цей символ відображає безмежну владу землі над людиною, стає центром романної структури ("Земля"). К. Лемоньє використовує символ землі для трактування прихованої сутності життя землі як Матері (буття і людини). Ш.-Ф. Рамюз надає символу землі значення "малої батьківщини". Незважаючи на відмінності в художественних підходах письменників, символ землі зберігає в собі архетипне ядро і національні корні, поєднуючи національно специфічне і загальнолюдське. Синтетизм символу землі проявляється і в поєднанні елементів різних напрямів і течій – реалізму, натуралізму, натуразму, неоромантизму. Це вплинуло на розвиток рустичного роману кінця ХІХ – початку ХХ в. Сквозь призму символу землі як літературного етнообразу виявлено національну специфіку франкоязычних літератур Швейцарії, Бельгії і Франції.

Ключевые слова: символ землі, архетип, образ, мотив, жанр, стиль, рустический роман.

SUMMARY

Kushnir I. B. The symbol of land and its specific artistic realisation in French, Belgian and Swiss French-speaking prose of the end of XIX – the beginning of XX centuries (novels by E. Zola, C. Lemonnier, Ch.-F. Ramuz). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philological Sciences, speciality 10.01.05 – Comparative Literature Studies. – Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University of Ternopil. – Ternopil, 2011.

The thesis studied the symbol of land functioning in the textual space of the rustic novel masterpieces presented by “La Terre” by E. Zola, by the little-known novels of Swiss French-speaking writer Ch.-F. Ramuz “Aimé Pache, peintre vaudois” and “Circonstances de la vie” and by the little-known novels of Belgian French-speaking writer C. Lemonnier “Au Coeur frais de la Forêt”, “La Fin des Bourgeois”, “L’Homme en Amour”.

The thesis illustrated different functions that the symbol of land can fulfill in the text: conceptual, imagological, constructive, dynamic, symbolic and stylistic-gender. The research proved that the symbolic reading of the image of the land takes place when one compares it with the content and idea, which an author puts in a novel. In “La Terre” by E. Zola the symbol is used: the image of land is so important that all stylistic devices of the novel are focused around it. That is why this symbol became the center of the novel. C. Lemonnier uses the image of the land when explaining the mysterious essence of Land-Mother. Ch.-F. Ramuz leads the reader to understanding the connection “the same – the other”, synthesizing the image of land as the symbol of motherland.

It was proved that the originality of novels written by C. Lemonnier is based on his naturalism and naturism in its specific combination. The use of the symbol of the land helps C. Lemonnier to create the special view of life that originates from his belief in permanent connection “person – nature”. It was defined that the mystic connection “person – his motherland”, the basis of the aesthetics of Ch.-F. Ramuz, has its specific reveal in these analyzed novels. The novels explain his choice to look forward to finding the self-determination in the motherland through belonging to this ethnic community.

In the thesis there was made the conclusion that the basis of these writers’ artistic thought is the symbol of land, which becomes stable in spite of geographic borders. Based on the archetype the symbol of land has created the point of specific understanding of person’s place in the world which comes through the prism of a writer’s creative thought, uniting peculiar and common. The synthesis of the symbol of land reveals itself in the combination of different directions (realism, naturalism, naturism, neoromanticism). Being a literary ethnic image, the symbol of land represents a nation to make clear the national peculiarity of the Swiss French-speaking, Belgian French-speaking literatures as well as French literature.

Key words: archetype, genre, image, motif, rustic novel, style, symbol of land.

Підписано до друку 11.11.2011 р.
 Формат 60х90/16. Гарнітура Times New Roman.
 Папір друк. Ум.друк. арк..0,9. Обл. вид. арк. 0,9.
 Наклад 100 прим. Зам.88

Друкарня «Схід сонця. – Сплайн»
 79000, м. Львів, вул. Дудаєва, 15